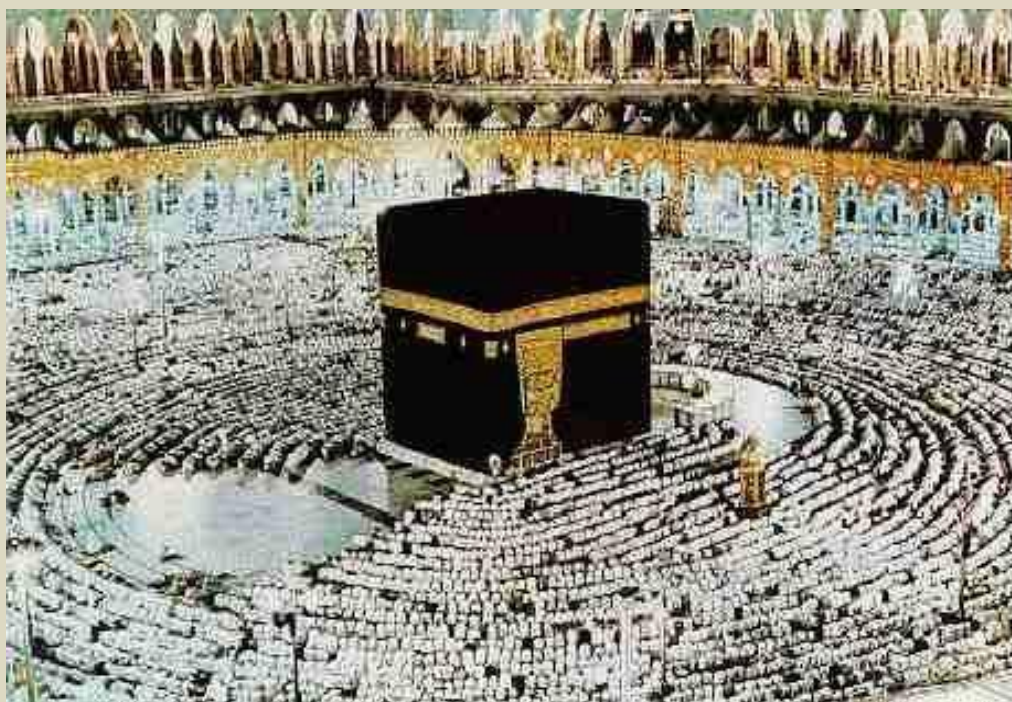

مناسک مختصر حج

مطابق با فتاوی

آیة الله العظمی سید رضا حسینی نسب

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شرایط وجوب حج

مسأله 1 - شرایط وجوب حج عبارتند از:

اوّل: بلوغ

دوّم: عقل

سیّوم: بخاطر حجّ کار حرامی انجام نشود یا عمل واجبی که از حج مهمتر است ترك نگردد.

چهارم: استطاعت.

مسأله 2 - شرایط استطاعت عبارتند از:

اوّل: آنکه آن شخص وسیله سفر و توشه راه و چیزهایی که بر حسب حالش در سفر به آن محتاج است داشته باشد.

دوّم: سلامت مزاج و توانایی آن را داشته باشد که بتواند حج را بجا آورد.

سوّم: در راه، مانعی از رفتن نباشد.

چهارم: بقدر بجا آوردن اعمال حج وقت داشته باشد.

پنجم: مخارج کسانی را که خرجی آنان بر او واجب است مثل زن و بچه و مخارج کسانی را که مردم خرجی دادن به آنها را لازم می دانند، داشته باشد.

ششم: بعد از برگشتن از حج ، کسب یا زراعت یا عایدی ملك یا راه دیگری برای معاش خود داشته باشد که مجبور نشود بزحمت زندگی کند.

حج نیابتی

مسأله 3- جایز است شخصی را از طرف کسی که درگذشته است، برای حج واجب، یا مستحب، اجیر کنند.

مسأله 4- زن می تواند از طرف مرد، و مرد می تواند از طرف زن، حج نیابتی بجا آورد، و هر کدام باید وظیفه خودشان را در چنین حجتی رعایت کنند؛ اگر زن است وظایف زنان را به جا آورد، و اگر مرد است مطابق وظائف مردان عمل کند.

مسأله 5- «نائب» باید مسائل حج را بداند و مطابق آنها عمل نماید، ولی لازم نیست قبلاً حج به جا آورده باشد.

اقسام حج

مسأله 6- حج بر سه قسم است: «حج تمتع» و «حج قران» و «حج افراد». «حج قران» و «حج افراد»، وظیفه اهالی مکه معظمه و کسانی است که محل سکونت آنها تا شهر مکه، کمتر از چهل و هشت میل باشد، اما «حج تمتع» وظیفه کسانی است که فاصله محل اقامت آنها تا مکه، چهل و هشت میل یا بیشتر باشد.

حج تمتع

مسأله 7- در حج تمتع باید امور ذیل ، انجام شود:

الف - عمره تمتع که اعمال آن عبارتند از:

1- احرام بستن از میقات به قصد عمره تمتع.

- 2- هفت بار طواف خانه کعبه.
 - 3- دو رکعت نماز طواف نزد مقام ابراهیم.
 - 4- سعی بین صفا و مروه.
 - 5- تقصیر، یعنی چیدن مقداری از مو و ناخن.
- ب - حجّ تمتّع:** که شامل اعمال زیر است:
- 1- بستن احرام از مکه به قصد حجّ تمتّع.
 - 2- وقوف (یعنی ماندن) در عرفات از ظهر روز نهم ذی الحجّه تا غروب همان روز.
 - 3- وقوف در مشعر الحرام و ماندن در آنجا از طلوع فجر روز عید قربان تا طلوع آفتاب.
 - 4- رفتن به مینى و رمى جمره عقبه (یعنی زدن هفت سنگ کوچک به ستونی به نام «جمره عقبه یا جمره قصوی»).
 - 5- قربانی کردن در مینى در روز عید قربان (دهم ذی الحجّه).
 - 6- تراشیدن سر یا چیدن مقداری از مو و ناخن.
- (با انجام این شش عمل تمام آنچه به خاطر احرام بر او حرام شده بود حلال می شود، جز زن و بوی خوش).
- 7- طواف خانه کعبه به نیت حجّ تمتّع.
 - 8- به جا آوردن دو رکعت نماز طواف.
 - 9- سعی (یعنی رفت و آمد) میان صفا و مروه.

(هنگامی که این چند عمل انجام شد بوی خوش برای او حلال می شود).

10- انجام طواف نساء.

11- دو رکعت نماز طواف نساء.

(با انجام این دو عمل ، همسر او نیز بر او حلال می شود).

12- بازگشت به مینى و اقامت در شب یازدهم و شب دوازدهم (و شب سیزدهم در بعضی از حالات که توضیح آن خواهد آمد) در آن محل.

13- رمی جمرات سه گانه (یعنی انداختن هفت سنگ به هر کدام از سه ستون "جمرات" که در مینى قرار دارد) در روز یازدهم و دوازدهم.

و بعد از ظهر روز دوازدهم با انجام این اعمال، حجّ او تمام است.

حجّ افراد و قران

مسئله 8 - حجّ افراد مانند حجّ تمتّع است با این تفاوت که در حجّ تمتّع قربانی واجب است ، ولی در حجّ افراد واجب نیست. عمیره حجّ افراد نیز بعد از اعمال حج می باشد به خلاف عمیره تمتّع که پیش از اعمال حج تمتّع انجام می شود. در حجّ قران، باید شخص، حیوانی را که می خواهد قربانی کند با خود ببرد.

شرایط حجّ تمتّع

مسئله 9- در حجّ تمتّع چند شرط وجود دارد:

1- نیت حجّ تمتّع با قصد قربت برای خدا.

2- «عمره» و «حج» باید هر دو در فصل حج انجام شود.

3- «عمره تمتّع» و «حجّ آن» هر دو را باید در يك سال انجام دهد، اگر یکی را امسال، و دیگری را سال دیگر در فصل حج انجام دهد صحیح نیست.

میقات

مسأله 10- میقات جایی است که باید از آنجا برای حج یا عمره احرام بست، و بدون احرام نمی توان از آن گذشت. میقاتهای احرام شامل ده محل به شرح ذیل می باشند:

1- مسجد شجره:

مسجد شجره در کنار مدینه قرار دارد.

2- جُحْفَه:

«جحفه» محلی است میان مدینه و مکه.

3- وادی عقیق

وادی عقیق محلی است در سمت شمال شرقی مکه، و آن میقات اهل «عراق» و مردم «نجد» است.

4- قرن المنازل

«قرن المنازل» محلی است نزدیک «طائف» .

5- یلملم

«یلملم» در نواحی جنوبی مکه قرار دارد.

6- شهر مکه

«مکه» میقات برای «حجّ تمتّع» است.

7- منزل خود انسان

کسانی که محل زندگی آنها از میقات به مکه نزدیکتر است میقاتشان همان منزل خودشان است.

8- جعرانه

«جعرانه» محلی است در انتهای حرم میان طائف و مکه و میقات اهل مکه می باشد.

9- محاذات یکی از میقاتها

کسانی که از میقاتها پنجگانه اول نمی گذرند، هرگاه به محاذات هر يك از میقاتها برسند باید از همانجا محرم شوند.

10- أدنی الحل

«أدنی الحل» یعنی اولین نقطه خارج از حرم، (مانند تنعیم) ، میقات کسانی است که عمره مفرده به جا می آورند.

احکام میقاتها

مسأله 11- احرام بستن باید در محل میقات انجام گردد و نباید قبل از رسیدن به میقات باشد، همان گونه که گذشتن از

میقات بدون احرام جایز نیست، اما در موارد ذیل می تواند پیش از رسیدن به میقات ، احرام ببندد:

1- در صورتی که نذر کند قبل از میقات مُحرم شود ، لازم است به نذر خود وفا کند و نیازی به تجدید احرام در میقات نیست.

2- کسی که می خواهد عمره ماه رجب را به جا آورد و بیم آن دارد که ماه رجب قبل از رسیدن به میقات بگذرد می تواند قبل از میقات، مُحرم شود تا فضیلت عمره ماه رجب را درک کند.

احرام

واجبات احرام عبارتند از:

اول: نیت

برای احرام عمره تمتع می تواند به زبان بگوید: «احرام می بندم برای عمره تمتع از حج واجب (یا مستحب) برای خودم (یا برای کسی که از طرف او نیابت دارم) قربة الی الله»؛ همچنین می تواند به جای گفتن با زبان، این معنا را در ذهنش پیگذراند. اما برای احرام حج می گوید: «احرام می بندم برای حج واجب قربة الی الله» و در عمره مفرده می گوید: «احرام می بندم برای عمره مفرده قربة الی الله»، همانگونه که گفته شد می تواند برای نیت، چنین قصدی در دل او باشد.

دوم: گفتن لَبَّيْكَ

واجب است با بستن احرام «لَبَّيْكَ» را بدین شرح بگوید:

" لَبَّيْكَ اللَّهُمَّ لَبَّيْكَ، لَبَّيْكَ لَا شَرِيكَ لَكَ لَبَّيْكَ، إِنَّ الْحَمْدَ وَالنِّعْمَةَ لَكَ وَالْمُلْكَ، لَا شَرِيكَ لَكَ "

یعنی: خدایا تو را اجابت می‌کنم، شریکی برای تو نیست، تو را اجابت می‌کنم، سپاس و ستایش تنها سزاوار تو است، و نعمت و جهانداری از آن تو است، هیچ همتائی برای تو نیست».

برای احرام فقط يك بار لبیک گفتن (به صورتی که گفته شد) واجب است، و بعد از آن مستحب است آن را در حالات مختلف مانند موقع سوار شدن بر وسائل نقلیه و پیاده شدن، و گذشتن از پستیها و بلندیها، و بعد از نمازها تکرار نماید.

در احرام عمره تمتع باید مُحرم هنگام مشاهده ساختمان های شهر مکه، گفتن «لبیک» را قطع کند.

با گفتن «لبیک» تمام کارهایی که بر مُحرم حرام است بر او حرام می‌شود.

سوم: پوشیدن لباس احرام

مردی که می‌خواهد احرام ببندد باید قبلاً لباسهائی را که پوشیدنش بر مُحرم حرام است از تن بیرون آورد، سپس دو جامه احرام را بر تن کند، یکی را به صورت لنگ دور کمر ببندد (که «إزار» نامیده می‌شود) و دیگری را مانند عبا بر دوش بیندازد (که «رداء» نامیده می‌شود). این حکم مخصوص مردان است، و برای زنان پوشیدن این دو جامه، نه زیر لباسها، و نه روی لباسها، لازم نیست. در لباس احرام، جنس و رنگ خاصی شرط نیست، اما باید دوخته نباشد.

پوشیدن بیش از دو جامه احرام برای جلوگیری از سرما یا گرما یا غیر آن اشکالی ندارد؛ ولی چنانکه گفته شد باید دوخته نباشد.

تمام چیزهائی که در لباس نمازگزار شرط است در دو جامه احرام نیز شرط می‌باشد، بنابراین باید جامه های احرام پاك

باشد، و از اجزای حیوان حرام گوشت، یا ابریشم خالص، و زریفت نباشد. اما در مواردی که نجس بودن لباس نمازگزار بخشوده شده، در لباس احرام نیز بخشوده است.

اموری که مُحرم باید از آنها اجتناب کند

مسأله 12- هنگامی که انسان مُجرم می شود، باید از امور زیر بپرهیزد، و بعضی از آن موارد، کفاره دارد:

1- پوشیدن لباس دوخته (برای مردان)

2- پوشیدن چیزی که پشت پا را می پوشاند (برای مردان)

3- پوشانیدن سر (برای مردان)

4- پوشانیدن صورت (برای زنان)

5- زینت کردن

6- سرمه کشیدن

7- نگاه در آئینه کردن

8- استعمال بوی خوش

9- مالیدن روغن به بدن

10- ناخن گرفتن

11- زیر سایه رفتن در حال سفر (برای مردان)

12- زائل کردن مو از بدن

- 13- عقد ازدواج
 - 14- نگاه کردن به همسر از روی شهوت
 - 15- لمس کردن همسر
 - 16- بوسیدن
 - 17- نزدیکی کردن
 - 18- استمناء کردن
 - 19- کشتن حشرات
 - 20- کندن دندان
 - 21- خارج نمودن خون از بدن
 - 22- مجادله کردن
 - 23- دروغ گفتن
 - 24- صید حیوانات صحرائی
 - 25- حمل اسلحه
 - 1- پوشیدن لباس دوخته**
- پوشیدن لباسهائی مانند پیراهن و قبا و شلوار و زیرپیراهن، بر مردان در حال احرام حرام است.

بستن کمر بند یا همیان بر کمر مانعی ندارد هرچند دوخته شده باشد (همیان چیزی است که پول نقد و مانند آن را در آن می گذارند و بر کمر می بندند).

پوشیدن انواع لباس دوخته برای زنان جایز است، مگر دستکش.

کسی که عمداً یا در حال اضطرار لباس دوخته بپوشد کفاره آن يك گوسفند است، اما اگر از روی فراموشی یا جهل باشد چیزی بر او واجب نیست.

2- پوشاندن پشت پا

مسأله 13- پوشیدن کفشهایی که تمام پشت پا را می پوشاند مانند چکمه و گیوه و امثال آن و همچنین جوراب در حال احرام جایز نیست، اما اگر قسمتی از پشت پا را بپوشاند، مانند بند نعلین و کفشهایی که قسمتی از پشت پا در آن بیرون است مانعی ندارد، این حکم مخصوص مردان است، و کفش و جوراب برای زنان اشکال ندارد.

3- پوشانیدن سر برای مردان

مسأله 14- پوشانیدن سر در حال احرام برای مردان مُحرّم حرام است، ولی پوشانیدن سر با دست یا به هنگام خواب به وسیله بالش جایز است. پوشانیدن صورت نیز برای مردان مانعی ندارد.

جایز نیست مُحرّم سر خود را در آب فرو برد، خواه بقیه بدن زیر آب باشد یا نه، اما ریختن آب بر سر مانعی ندارد.

کفاره پوشانیدن سر به طور عمد برای مردان پنا بر احوط، یک گوسفند است، ولی در صورت جهل به مسأله و فراموشی کفاره ندارد.

4- پوشانیدن صورت برای زنان

مسأله 15- پوشانیدن صورت برای زنان در حال احرام جایز نیست.

پوشانیدن قسمتی از صورت به طوری که نقاب و برقع به آن نگویند حرام نیست، و گذاردن صورت بر بالش در حال خواب و یا پوشانیدن به وسیله دست مانعی ندارد.

5- زینت کردن

مسأله 16- جایز نیست مردان انگشتر زینتی بپوشند ولی انگشترهایی که برای ثواب در دست می کنند مانند انگشتر عقیق، اگر جنبه تزئینی ندارد بی اشکال است. پوشیدن زینت آلات و اظهار آن برای زنان نیز در حال احرام جایز نیست.

6- سرمه کشیدن

مسأله 17- سرمه کشیدن برای زنان و مردان اگر جنبه زینت داشته باشد در حال احرام حرام است ولی برای مداوا اشکالی ندارد.

7- نگاه کردن در آئینه

مسأله 18- نگاه کردن از روی عمد در آئینه برای تزئین خود، و اصلاح سر و وضع خویش در حال احرام جایز نیست.

8- استعمال بوی خوش

مسأله 19- استعمال بوی خوش، مانند انواع عطرها، و مشک و زعفران و گلاب و امثال آن خواه از طریق بوئیدن باشد، یا مالیدن بر بدن و لباس یا پراکندن در فضای اطاق یا خوردن غذاهای معطر، بر مرد و زن محرم حرام است.

9- مالیدن روغن به بدن

مسئله 20- مالیدن هر نوع روغن به بدن خواه معطر باشد یا نه برای محرم جایز نیست. اما مالیدن انواع پمادها بر بدن برای معالجه و درمان مانعی ندارد.

10- ناخن گرفتن

مسئله 21- گرفتن ناخن دست یا پا، حتی گرفتن يك ناخن یا بعضی از آن، بر محرم حرام است.

11- زیر سایه رفتن در حال سفر

مسئله 22- مرد محرم هنگام سفر و حرکت در راه نباید زیر سایه باشد، یا سایبانی مانند چتر بر سر بگیرد، بنابراین سوار شدن بر وسایل نقلیه سرپوشیده در طول سفر برای مردان محرم جایز نیست، ولی برای زنان جایز است.

در منازل وسط راه یا در مکه و عرفات و مشعر و مینى، رفتن زیر خیمه و سقف منزل مانعی ندارد، همچنین گذشتن از بازارهای سرپوشیده و تونلهائی که برای عابران درست کرده اند.

در هنگام شب یا روزهای کاملاً ابری می توان از ماشین سقف دار یا هواپیما استفاده کرد.

گذشتن از سایه دیوارها و زیر پلهای وسط راه مانعی ندارد، و همچنین بودن در سایه ای که از دیواره های اتومبیل سرباز به وجود می آید جایز است.

بیماران و کسانی که از حرارت آفتاب شدیداً رنج می برند، یا تابش آفتاب به آنها زیان می رساند می توانند از ماشین سقف دار و مانند آن استفاده کنند، اما باید کفاره بدهند (کفاره آن در مسئله بعد خواهد آمد).

اگر مُحرَم از روی سهو و فراموشی یا جهل به مسأله به زیر سیاه برود کفاره ندارد، اما اگر عمداً یا به خاطر ضرورتی باشد کفاره دارد و کفاره آن يك گوسفند است.

12- زایل کردن مو از بدن

مسأله 23- مُحرَم نباید مو از بدن خود یا دیگری جدا کند، خواه با تراشیدن باشد یا قیچی کردن، یا کندن به هر وسیله دیگر، خواه شخصاً این کار را انجام دهد، یا دیگری را وادارد که او را اصلاح نماید.

هرگاه عمداً سر خود را بتراشد، یا موهای زیر هر دو بغل یا یکی را زایل کند، کفاره آن يك گوسفند است، اما اگر مقداری از موی سر یا صورت یا زیر گلو یا زیر بغل و مانند آن را زایل کند، يك فقیر را اطعام نماید کافی است.

اگر از روی ندانستن مسأله، یا فراموشی و غفلت موی بدن را زایل کند کفاره ندارد.

13- عقد ازدواج

مسأله 24- ازدواج کردن در حال احرام برای مُحرَم جایز نیست، خواه خودش صیغه عقد را بخواند، یا به دیگری وکالت دهد، خواه عقد دائم باشد یا موقت، و در این حال عقد او باطل است، و در صورتی که علم به حرام بودن آن داشته باشد و از روی عمد اقدام به این کار کند، آن همسر برای او حرام ابدی خواهد شد. همچنین جایز نیست مُحرَم برای دیگری صیغه عقد بخواند، هرچند او غیر مُحرَم باشد و در این صورت نیز عقد او باطل است، اما حرام ابدی نمی شود، و در هیچ يك از این موارد، کفاره واجب نیست. همچنین، جایز نیست مُحرَم در مجلس عقد ازدواج برای شاهد بودن حضور پیدا کند.

14 و 15 و 16- نگاه کردن و لمس کردن و بوسیدن

مسئله 25- جایز نیست مُحرم به همسر خود از روی شهوت نگاه کند، یا دست بر بدن او بگذارد، یا ببوسد، ولی نگاه و لمس بدون شهوت مانعی ندارد. هرگاه با شهوت به همسر خود نگاه کند یا او را لمس نماید باید يك گوسفند کفاره بدهد، و اگر انزال حاصل شود باید يك شتر کفاره بدهد. همچنین اگر همسر خود را به قصد لذت ببوسد يك شتر بر او واجب می شود.

17- نزدیکی کردن

مسئله 26- نزدیکی با همسر در حال احرام جایز نیست و این مسئله سه حالت دارد:

1- هرگاه در احرام حج از روی علم و عمد نزدیکی کند چنانچه قبل از وقوف به مشعرالحرام صورت گیرد حج او فاسد می شود، ولی باید آن را تمام کرده و سال آینده اعاده نماید، و کفاره آن يك شتر است، و باید آن زن و مرد تا آخر بقیه مناسك حج از هم جدا باشند.

حکم زن نیز اگر از روی علم و عمد و اختیار باشد همین است، ولی اگر همسرش او را مجبور کرده باشد کفاره ندارد، و مرد باید دو کفاره بدهد.

اما اگر این عمل بعد از وقوف در مشعر الحرام و قبل از طواف نساء صورت گیرد حج آنها صحیح است ولی يك شتر کفاره دارد.

2- هرگاه نزدیکی از روی عمد و علم، در عمره تمتع واقع شده باشد، يك شتر بر او است، ولی عمره او باطل نمی شود .

3- هرگاه نزدیکی از روی علم و عمد، در عمره مفرده واقع شده باشد اگر قبل از اتمام پیعی صفا و مروه باشد عمره او باطل است و يك شتر باید كفاره بدهد، و باید تا ماه بعد صبر کند، سپس به یکی از میقاتها رفته مجدداً احرام ببندد و عمره مفرده را اعاده کند.

18- استمناء کردن

مسأله 27- هرگاه مُحرم استمناء کند و انزال شود، حکمش حکم کسی است که با زنی نزدیکی کرده باشد که شرح آن در مسائل سابق گذشت؛ و اگر با همسر خود ملاعبه کند و انزال شود، كفاره مذکور بر او واجب است.

19- کشتن حشرات

مسأله 28- مُحرم نباید حشرات و دیگر جنبندگان را بکشد، مگر این که مایه آزار و اذیت غیر قابل تحمل باشند، یا حیوانات موزی و خطرناک مثل مار و عقرب و مانند آنها باشند که بخواهند به او آسیبی برسانند.

20- بیرون آوردن خون از بدن

مسأله 29- مُحرم باید از بیرون آوردن خون از بدن در غیر حال احتیاج و ضرورت، خودداری کند.

21- کشیدن دندان

مسأله 30- از کشیدن یا کندن دندان در حال احرام اگر باعث خونریزی شود نیز، خودداری شود.

22- دروغ گفتن و دشنام دادن

مسأله 31- دروغ گفتن و دشنام دادن در همه حال حرام است، ولی در حال احرام به صورت مؤکد از آن نهی شده و در صورتی که شخصی مرتکب آن شود باید فوراً استغفار و توبه کند.

23- مجادله و نزاع

مسأله 32- «جدال» در حال احرام ممنوع است و منظور از «جدال» در اینجا آن است که برای اثبات مطلبی در مقابل دیگری به خدا سوگند یاد کند و بگوید: «بَلَىٰ وَ اللّٰهُ» یعنی «آری به خدا سوگند که مطلب چنین است»، یا برای نفی مطلبی بگوید: «لَا وَ اللّٰهُ» یعنی «نه به خدا سوگند مطلب چنین نیست» و فرقی در میان عربی و فارسی و زبانهای دیگر نمی باشد.

سوگند دروغ و راست در این حکم یکسان است، ولی اگر قسم دروغ باشد کفاره آن در همان مرتبه اول يك گوسفند است، و اگر راست باشد چنانچه سه مرتبه تکرار کند، کفاره اش يك گوسفند می باشد، اما کمتر از سه بار کفاره ندارد، هر چند باید استغفار کند.

24- شکار کردن حیوانات صحرائی

مسأله 33- شکار کردن حیوانات صحرائی یا ذبح آنها در حال احرام، حرام است، همچنین شکار پرندگان. و فرقی نمی کند که به تنهایی شکار کند، یا به کمک دیگران، همچنین حرام است نشان دادن شکار به شخص شکار کننده، یا بستن و گرفتار کردن آن برای اینکه دیگری آن را شکار کند، یا خوردن گوشت شکار.

25- حمل کردن سلاح

مسأله 34- مُحْرَم نباید با خود اسلحه حمل کند، خواه اسلحه گرم باشد یا سرد، ولی در موارد ضرورت و خطر و ترس از دزد و حیوان درنده و دشمن، جایز است.

کفّاره حمل اسلحه در حال احرام از روی عمد و علم، يك گوسفند است.

طواف

مسأله 35- دوم از واجبات عمره، طواف است، یعنی گردش به دور خانه کعبه (هفت دور). طواف هم در عمره واجب است و هم در حج (يك مرتبه در عمره و دو بار در حج). شرایط طواف عبارتند از:

اوّل: «نیت» زیرا طواف از عبادات است و بدون نیت همراه با قصد قربت، صحیح نیست.

دوم: «طهارت از حدث» یعنی وضو داشتن و پاك بودن از جنابت و حیض و نفاس.

سوم: «طهارت» از نجاست است.

اشیائی مانند جوراب، کمر بند و همپان که لباس محسوب نمی شوند، اگر نجس باشد عیبی ندارد.

هرگاه لباس یا بدن نجس باشد و نداند، یا می دانسته و فراموش کرده است، چنانچه بعد از طواف بفهمد، طوافش صحیح است، و اگر در حال طواف بفهمد باید لباس خود را عوض کند، و با لباس پاك، طواف را ادامه دهد، و اگر لباس پاکی همراه ندارد طواف را

متوقف می کند، و لباس یا بدن را آب می کشد، سپس باقیمانده طواف را به جا می آورد و طوافش صحیح است.

چهارم: ختنه است.

پنجم: پوشانیدن عورت است.

واجبات طواف

مسأله 36- در طواف هفت چیز واجب است:

اول: باید طواف را از «حجرالاسود» شروع کند.

دوم: باید دور هفتم طواف را به «حجرالاسود» ختم نماید، ولی بهتر آن است که کمی قبل از حجرالاسود شروع کند و کمی بعد از آن ختم نماید تا یقین حاصل کند که هفت دور تمام انجام داده است.

سوم: واجب است طوری طواف کند که خانه کعبه طرف دست چپ او باشد (حرکت او در طواف، بر خلاف جهت حرکت عقربه ساعت باشد)، همان گونه که معمول همه مسلمین است.

چهارم: واجب است «حجر اسماعیل» را داخل طواف قرار دهد، یعنی از بیرون حجر اسماعیل کعبه را دور بزند، بنابراین اگر از داخل «حجر اسماعیل» طواف کند باید آن دور را نادیده گرفته و از حجرالاسود اعاده نماید (ولی نظر به این که به عقب برگشتن در این گونه موارد با ازدحام جمعیت مشکل است بهتر این است که همراه طواف کنندگان آن دور را بدون نیت ادامه دهد، تا به حجرالاسود برسد، سپس نیت می کند و آن دور را اعاده می کند).

پنجم: طواف باید در خارج خانه کعبه باشد، بنابراین طواف در داخل خانه کعبه جایز نیست. همچنین جایز نیست روی آن قسمت از کناره کعبه که «شاذروان» نام دارد، طواف کند و نیز جایز نیست روی دیوار «حجر اسماعیل» برود و طواف کند.

ششم: در صورتی که مسجد الحرام خلوت باشد، باید طواف در فاصله میان کعبه و مقام ابراهیم (ع) انجام شود؛ ولی در صورت ازدحام زیاد و مشکل بودن طواف در آن فاصله، طواف در تمام مسجد الحرام جایز است؛ و طواف در طبقات بالای مسجد الحرام نیز، در حال ضرورت اشکال ندارد.

هفتم: موالات در طواف شرط است، یعنی باید هفت دور کامل به صورت پی در پی دور خانه خدا بگردد.

نماز طواف

مسأله 36- واجب است بعد از طواف واجب دو رکعت نماز به نیت نماز طواف در پشت یا حوالی مقام ابراهیم (ع) به جا آورد.

محلّ نماز طواف واجب پشت مقام ابراهیم است، ولی لازم نیست به مقام چسبیده باشد، و اگر ازدحام جمعیت زیاد باشد می تواند در یکی از دو طرف مقام ابراهیم، یا عقب تر از مقام بخواند، به نحوی که بدون ایجاد مزاحمت برای طواف کنندگان و با حفظ تمأینه نماز خود را بجا آورد، و همینکه مقام بین او و کعبه فاصله باشد، کافی است.

نماز طواف، اذان و اقامه ندارد، و در چیزهای دیگر مانند نماز صبح است، و باید به صورت فرادی (بدون جماعت) خوانده شود.

«طواف» و «نماز طواف واجب» را در هر ساعتی از شب و روز می توان به جا آورد.

سعی صفا و مروه

مسأله 37- سعی صفا و مروه از واجبات «عمره تمتع» و «حج» است، و منظور از آن رفت و آمد میان آن دو کوه کوچک است، و از «صفا» شروع می کند و به سوی «مروه» می رود، و از «مروه» به «صفا» باز می گردد، تا هفت مرتبه تمام شود. بنا بر این، شروع سعی از صفا و پایان آن به مروه می باشد. (رفتن از یکی به دیگری يك مرتبه حساب می شود، و برگشتن از آن هم یک مرتبه).

واجبات سعی

واجبات سعی عبارتند از :

اول: نیت - واجب است «سعی» را با «قصد قربت» و برای رضای خدا انجام دهد، و همین اندازه که احتمالاً بداند برای حج یا عمره سعی می نماید کافی است، و گفتن به زبان لازم نیست.

دوم: شروع کردن سعی از «صفا» .

سوم: ختم کردن به «مروه» .

چهارم: باید سعی صفا و مروه هفت مرتبه تمام باشد، نه کمتر و نه بیشتر .

پنجم: سعی میان صفا و مروه باید از طریق معمول باشد، بنابراین اگر قسمتی از سعی را از داخل مسجد الحرام، یا فضای بیرون انجام دهد، درست نیست، همچنین سعی از طبقه بالا که امروز ساخته شده و بالاتر از دو کوه صفا و مروه قرار دارد در حالت عادی خالی از اشکال نیست، ولی در صورت که ضرورت شدیدی باشد و نتواند سعی را در طبقه پائین به جا آورد، سعی در طبقه بالا جایز است.

ششم: واجب است هنگام رفتن به مروه، رو به مروه باشد، و هنگام برگشتن به صفا، رو به صفا باشد، ولی اگر صورت خود را به راست و چپ برگرداند، یا مثلاً برای ملاحظه همراهان گاهی به عقب سر نگاه کند، اشکال ندارد.

هفتم: مردان در حال سعی باید ستر عورت کنند و زنان باید پوشش شرعی را مراعات نمایند.

تقصیر

مسأله 38- پنجمین واجب عمره، تقصیر است، یعنی کوتاه کردن مقداری از موی سر یا صورت و گرفتن مقداری از ناخن، و کافی است تنها کمی از موی سر یا صورت را بچیند، واز کوتاه کردن ناخن صرفنظر نماید، ولی نباید به کوتاه کردن ناخن به تنهایی اکتفاء کند.

تقصیر باید با قصد قربت و برای خدا انجام شود.

برای تقصیر عمره تمتّع محلّ معینی شرط نیست، بلکه می تواند در همان محلّ «مروه» پس از اتمام سعی، تقصیر کند، و یا بعد از مراجعت به منزل تقصیر نماید، و نیز تفاوت نمی کند که خودش کوتاه کند یا به دیگری بگوید کمی از موی او را کوتاه نماید.

بعد از تقصیر «عمره تمتّع» از احرام بیرون می آید، و آنچه بر محرم به خاطر احرام، حرام شده بود بر او حلال می شود، ولی صید کردن همچنان بر او حرام است؛ به خاطر این که صید حرم برای همه حرام می باشد.

اگر عمداً تقصیر را ترك كند و اعمال حج را آغاز کند، عمره او باطل است، و حج او مبدل به حج افراد می شود، و باید بقیه اعمال حج را تمام کند، و بنا بر احتیاط واجب بعد از حج، عمره

مفرد به جا آورد و یک گوسفند کفّاره بدهد، و حجّ او صحیح است.

حجّ تمتّع

مسأله 39- پس از انجام عمره تمتّع باید حجّ تمتّع را به جا آورد و اعمال آن به شرح زیر است:

- 1- احرام بستن از مکه.
- 2- وقوف یعنی ماندن در «عرفات» از هنگام ظهر شرعی روز نهم ذی الحجه تا غروب آفتاب همان روز .
- 3- وقوف در مشعرالحرام؛ یعنی ماندن از طلوع فجر روز عید قربان تا طلوع آفتاب.
- 4- رفتن به مینى و رمى جمره عقبه (یعنى زدن هفت سنگریزه به ستونى که در آخر مینى قرار دارد و نامش «جمره عقبه» یا «جمره اولی» است.
- 5- قربانى کردن در منى در روز عید (دهم ذی الحجّه).
- 6- تراشیدن موی سر یا کوتاه کردن آن.
- 7- طواف خانه کعبه (این طواف را طواف زیارت می گویند).
- 8- به جا آوردن دو رکعت نماز طواف.
- 9- سعی میان صفا و مروه.
- 10- طواف دیگری که آن را «طواف نساء» می نامند.
- 11- دو رکعت نماز طواف نساء.

12- اقامت شب یازدهم و شب دوازدهم در مِنی.

13- رمی جمرات سه گانه یعنی انداختن هفت سنگریزه به هر کدام از سه ستونی که در مِنی قرار دارد در روزهای یازدهم و دوازدهم.

احرام بستن از مکه

مسأله 40- نخستین عمل حجّ تمتّع پس از عمره تمتّع، احرام است که میقات آن شهر «مکه» می باشد، و از هر جای مکه باشد خواه مسجدالحرام، یا مساجد دیگر مکه، یا کوچه ها و خیابانها، و یا خانه و منزل و هتل، صحیح است، و فرقی میان مکه قدیم و جدید نیست، حتی محلاتی از مکه امروز که به طرف منی و عرفات گسترش یافته از همه این مناطق می توان احرام حج بست، مگر مناطقی که از محدوده حرم بیرون است، مانند نقاطی از شهر مکه که از «مسجد تنعیم» دورتر است.

وقوف در عرفات

مسأله 41- دومین واجب از واجبات حج، وقوف (یعنی توقف کردن و ماندن) در عرفات است. «عرفات» بیابانی است در بیرون شهر مکه که باید حجاج از اول ظهر روز نهم ذی الحجه تا غروب آفتاب همان روز در آنجا بمانند؛ خواه در حال حرکت باشند یا نشسته، در حال بیداری باشند و یا مقداری خواب و مقداری بیداری، ولی مستحب است در این مدت مشغول به دعا و نیایش و ذکر خدا باشند.

وقوف در عرفات عبادت است و باید با نیت و قصد قربت همراه باشد، و نیت آن این است که وقوف در عرفات را به قصد قربت در ذهن خود بگذرانند، یا اگر بخواهد می تواند آن را اینگونه بگوید: " وقوف در عرفات را برای حج خود به قصد قربت و برای خدا به جا می آورم."

وقوف در مشعر الحرام

مسأله 42- مشعرالحرام، که نام دیگرش «مُزْدَلَفَه» می باشد، محلّی است میان مِنی و عرفات ؛ و واجب است بر کسانی که حج به جا می آورند بعد از وقوف در عرفات، به آنجا کوچ کنند و از طلوع فجر روز عید قربان تا طلوع آفتاب همان روز با قصد قربت در مشعرالحرام توقّف کنند.

برای افراد زیر، جایز است مقداری از شب را در مشعر توقّف کنند و پیش از طلوع فجر به مِنی بروند.

1 - زنان. 2- بیماران. 3- پیرمردان. 4- افراد معذور که رفتن آنها به مِنی قبل از طلوع فجر ضروری است.

رمی جمره عقبه

مسأله 43- چهارمین واجب از واجبات حج، رمی «جمره عقبه» در روز عید قربان است، منظور از آن، انداختن هفت عدد سنگ کوچک به ستونی است که در آخر مِنی در طرف مکه واقع شده، و آن را «جمره عقبه» می نامند.

در رمی «جمره» چند چیز واجب است:

1- نیت و قصد قربت و کافی است که در دل قصد داشته باشد که برای اطاعت فرمان خدا و انجام مناسک حج هفت سنگ کوچک به جمره می زند.

2- تعداد سنگریزه ها باید هفت عدد باشد و هر کدام تقریباً به اندازه يك بند انگشت باشد.

3- سنگریزه ها را یکی بعد از دیگری بزند و اگر دو عدد یا بیشتر را با هم بزند کافی نیست، و یکی حساب می شود.

4- باید سنگها به جمره اصابت کند، حتی اگر شك داشته باشد کافی نیست و هر کدام را شك کند باید از نو بزند.

5- باید سنگریزه ها را پرتاب کند نه این که روی جمره بگذارد.

6- وقت زدن سنگها مابین طلوع آفتاب روز عید قربان و غروب آفتاب همان روز می باشد، ولی «زنان» و «پیرمردان» و دیگر افراد معذور یا کسانی که از ازدحام روز عید بیمناک هستند، می توانند در شب عید رمی جمره کنند.

7- سنگریزه ها سه شرط دارد:

«اول» این که سنگ باشد نه کلوخ و گل یا چیز دیگر.

«دوم» آن که آنها را از «حرم» جمع کند (شامل شهر مکه، مشعر الحرام و مینی) ولی بهتر آن است که همان شب عید که در مشعر الحرام است ریگها را از آنجا جمع آوری کند.

«سوم» این که سنگریزه ها «بکر» باشد، یعنی قبلاً خودش یا دیگری از آنها برای رمی جمرات استفاده نکرده باشد.

بنابراین از سنگهایی که دور جمره افتاده و از آن استفاده کرده اند نمی توان استفاده کرد. ولی اگر در غیر آنجا سنگهایی ببیند و شك کند آیا از آن استفاده شده یا نه؟ می تواند از آنها در رمی استفاده کند.

باید توجه داشت تعداد سنگریزه های مورد نیاز او برای سه روز 49 عدد می باشد (و اگر ناچار باشد روز سیزدهم را بماند 70 عدد سنگ لازم است)، ولی چون ممکن است بعضی از آنها به جمره نخورد سزاوار است تعداد بیشتری جمع آوری کند و با خود به مینی ببرد.

رمی کردن در شب جایز نیست، مگر برای زنان و بیماران و کسانی که از ازدحام در روز می ترسند، یا کسانی که روزها گرفتار کار حجاج هستند و توانائی رمی در روز را ندارند (فرق نمی کند که در شب قبل رمی کنند یا شب بعد از آن).

در روز یازدهم و دوازدهم ذی الحجة، باید هر سه جمره را رمی کند، یعنی اول «جمره اولی» بعد «جمره وسطی» و سپس «جمره عقبه» را که آخرین جمره است سنگ بزند.

رمی جمرات در طبقه دوم آن نیز صحیح است.

قربانی

مسأله 44- دومین واجب منی، قربانی است و از همه بهتر شتر و متوسط آن گاو و کمترین آن گوسفند است و قربانی تنها بر کسانی واجب است که حج تمتع به جا می آورند.

بهتر است قربانی را در روز عید قربان ذبح کنند، ولی می توانند تا روز سیزدهم ذی الحجة نیز آن را انجام دهند.

حیوان قربانی باید شرایط زیر را داشته باشد:

1- از نظر سن، شتر قربانی حداقل 5 سال تمام، و گاو بیش از یک سال و گوسفند يك سال و بز بیش از یکسال داشته باشد، یعنی حد اقل در سال دوم باشد.

2- حیوان قربانی معیوب نباشد ولی هرگاه گوش حیوان را برای نشانه و علامت مقداری چاك داده یا سوراخ کرده، یا کمی از آن بریده باشند ضرری ندارد.

3- آن حیوان لاغر نباشد، و همین اندازه که بر کلیه های آن مقداری چربی وجود داشته باشد کفایت می کند.

مستحبّ است قسمتی از قربانی را برای خود بردارد و يك قسمت را در راه خدا صدقه بدهد و يك قسمت را به دوستان و مؤمنان هدیه کند. ولی دادن بخشی از آن به فقرا واجب است، اما خوردن بخشی از آن واجب نمی باشد.

قربانی را شخص حاجی می تواند ذبح کند یا به دیگری نیابت دهد و در هر صورت نیت را خود حاجی می کند و لازم نیست نائب دقیقاً شناخته شده باشد، بلکه شناخت او اجمالاً کافی است. و نیز لازم نیست ذبح کننده شیعه باشد، بلکه تمام کسانی که ذبیحه آنها پاک و حلال است می توانند ذبح کنند.

تقصیر

مسأله 45- بنا بر احتیاط واجب، شخص حاجی اگر مرد باشد و دفعه اول حج اوست، باید بعد از انجام قربانی، سر خود را بتراشد، ولی اگر قبلاً حج به جا آورده است، باید مقداری از موی سر خود را کوتاه کند و اگر سر خود را بتراشد بهتر است. حاجی با این عمل از احرام بیرون می آید، یعنی پوشیدن لباس دوخته و سایر محرمات احرام بر او مباح می شود به استثنای بوی خوش و زن که باید اعمال بعدی را (چنان که خواهد آمد) انجام دهد تا بر او حلال می شود.

تراشیدن موی سر مخصوص مردان است و باید در سرزمین منی باشد، و در مورد زنان تراشیدن موی سر جایز نیست و تنها کوتاه کردن مقداری از آن واجب است.

واجب است وظایف سه گانه منی را در روز عید قربان، به ترتیب انجام دهد، یعنی اول: رمی جمره عقبه، دوم: قربانی، سوم: تراشیدن سر یا کوتاه کردن مقداری از موی آن و ناخن، و هرگاه از روی نادانی یا فراموشکاری بر خلاف این ترتیب انجام دهد، عمل او صحیح است؛ حتی اگر عمداً آن را رعایت نکند گناه کرده اما چیزی بر او نیست.

واجبات پنجگانه مکه

مسأله 45 - پس از انجام اعمال سه گانه «مینی»، حاجی برای انجام باقی مانده اعمال حج به مکه باز می گردد و اعمال مکه را که پنج چیز است انجام دهد و آنها عبارتند از:

1- «طواف حج» که آن را «طواف زیارت» نیز می نامند.

2- «نماز طواف زیارت».

3- «سعی بین صفا و مروه».

4- «طواف نساء».

5- «نماز طواف نساء».

حاجی می تواند بعد از اعمال مینی بلافاصله در روز عید قربان به مکه برود و اعمال پنجگانه بالا را در همان روز انجام دهد ، ولی می تواند تا روز سیزدهم نیز به تاخیر بیندازد.

طواف نساء بر مرد و زن و پیر و جوان و متأهل و مجرد واجب است، و بدون آن زن بر مرد و مرد بر زن حلال نمی شود.

با انجام اعمال سه گانه مینی و اعمال پنجگانه مکه آنچه در احرام برای حاجی به خاطر احرام، حرام شده بود حلال می شود.

بیتوته در مینی

مسأله 46 - واجب است حاجی شب یازدهم و دوازدهم ذی الحجه را در مینی بماند (و در بعضی از مواقع که در مسأله بعد بیان خواهد شد، شب سیزدهم نیز باید بماند) و اگر در این شبها در غیر مینی باشد باید يك گوسفند كفاره بدهد.

اگر حاجی در روز دوازدهم از مینی کوچ نکند تا آفتاب غروب کند و شب فرا رسد، باید شب سیزدهم نیز تا طلوع آفتاب در مینی بماند.

حاجی می تواند در روز عید قربان بعد از انجام اعمال سه گانه مینی به مکه برود و اعمال پنجگانه مکه را انجام دهد و تا نیمه شب به مینی بازگردد. همچنین می تواند در شب یازدهم بعد از نیمه شب برای انجام اعمال مکه به مکه برود و برای بیتوته در مینی در شب دوازدهم به مینی باز گردد.

بیتوته در مینی نیز نیت و قصد قربت می خواهد و کافی است در قلبش نیت کند که برای مثلا انجام حج تمتع از حجة الاسلام یا حج مستحب، شب را در مینی می مانم.

بازگشت از مینی در روز دوازدهم باید بعد از اذان ظهر باشد، ولی کسانی که در روز سیزدهم کوچ می کنند قبل از ظهر هم می توانند کوچ کنند.

رمی جمرات در روزهای 11 و 12

مسأله 47 - در روزهای یازدهم و دوازدهم ذی الحجه باید هر سه جمره را به ترتیبی که گفته شد رمی نمایند.

عمره مفرده

مسأله 48- عمره مفرده را در هر ماهی از سال می توان به جا آورد، ولی انجام آن در ماه رجب و رمضان بیشتر توصیه شده است.

اعمال عمره مفرده عبارتند از:

1- احرام از میقات.

2- طواف خانه خدا (هفت دور).

3- نماز طواف.

4- سعی صفا و مروه.

5- تقصیر (کوتاه کردن مو و ناخن).

6- طواف نساء.

7- نماز طواف نساء.

روش انجام دادن احرام و طواف و سایر اعمال بالا همان گونه است که قبلاً در مورد عمره حج تمتع آمده است، با این تفاوت که باید در همه اینها نیت عمره مفرده بکنند.

برای عمره مفرده از هر يك از میقاتهای معروف که قبلاً بیان شد، می توان احرام بست، و نیز جایز است از «ادنی الحل» یعنی اولین نقطه خارج از حرم مانند "تنعیم" محرم شود.

طواف وداع

مستحب است حاجی قبل از ترک مکه، طواف وداع را به جا آورد و از خداوند بزرگ، توفیق مراجعت بطلبد و صدقه ای بپردازد. روش انجام دادن طواف وداع مانند سایر طوافهایی است که بیان گردید، با این تفاوت که نیت طواف مستحبی وداع می کند.

زیارت پیامبر اسلام و اهل بیت آن حضرت

مستحب است قبل یا بعد از ایام مناسک حج، حرم مطهر رسول اکرم (ص) و حضرت زهراء (س) و ائمه بقیع (علیهم السلام) را در مدینه منوره زیارت کند.

زیارت دیگر بزرگان

شایسته است زائر، قبور فاطمه بنت اسد و ابراهیم فرزند رسول خدا (صلی الله علیه وآله) و سایر بزرگان بقیع را زیارت کند و بر آنها درود و صلوات فرستد و فاتحه بخواند.
